

М.В. Бірюкова,
к.соц.н., доцент кафедри соціології
Харківського гуманітарного університету
“Народна українська академія”,
проректор з науково-дослідної роботи

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Соціальна політика в Україні формується під впливом регіональних особливостей її областей. При входженні в ринок особливо необхідно враховувати геополітичні тенденції в розвитку України та її регіонів. Упровадження регіональної політики дозволить випробувати ефективність управлінських рішень, формувати науково обґрунтовану, цілеспрямовану соціальну політику.

Ключові слова: соціальна політика, регіональна політика, геополітичні тенденції.

В Україні місцева та регіональна влада часто змушена шукати шляхи вирішення власних проблем, пов'язаних зі зміцненням і розвитком інститутів ринкового господарства. Відпрацювання та вибір найбільш ефективних управлінських рішень є досить трудо- та наукомістким процесом. При цьому випробування результативності прийняття управлінських рішень і вибір найбільш оптимальної моделі перебудови соціально-економічної системи суспільства можна провести на регіональному рівні, що спричинить менші витрати й дозволить науково обґрунтувати та обрати найбільш перспективні напрями соціального реформування. Державна політика через об'єктивні причини поки що не спроможна сприяти ефективному формуванню й розвитку інституційних рамок ринку, що набуває форму посилювання проблемних ситуацій, пов'язаних з охороною здоров'я, системою освіти та добробутом населення. Проте необхідність вирішення даних проблем дуже актуальна, тому що саме ці галузі забезпечують повноцінне соціальне функціонування області, регіону і країни в цілому. Ситуація ж склалася так, що пошук шляхів оптимального управління розвитком багатьох соціальних інститутів покладено саме на регіональний рівень. Таким чином, існують об'єктивні та суб'єктивні причини розглядати моделі регіональної соціальної політики як плацдарм для випробування введення реформ у соціальному просторі України в період накладання глобальних і національних трансформацій.

У зв'язку з цим у сучасній науковій літературі широко й багатопланово використовується поняття “геополітика”, яка має не тільки теоретичне, але і практичне значення. Важливий аспект геополітики вбачається в дослідженні комплексу економічних, політичних, освітянських, військово-стратегічних, ресурсних та інших питань, що відіграють важливу роль у збереженні або зміні загальносвітового та регіонального балансу сил. Російським філософом О.С. Панаріним дано сучасне комплексне визначення геополітики: “Геополітична теорія досліджує зв'язки між просторовими й функціонально-політичними характеристиками тих або інших регіонів світу” [2, с. 92]. Геополітика дозволяє виявити соціокультурні зв'язки сусідів, партнерів, суперників і бачити привабливість регіонів, можливість використання особливостей їх територіального розташування, історичного, економічного і соціального розвитку. Це підтверджує наявність загального поля дії геополітичних і регіональних закономірностей. “Комплекс економічних, соціально-класових, етно-конфесійних, соціально-психологічних, комунікативних та інших умов..., а також його “зовнішнє” положення (сусідство, протяжність, ізольованість) неминуче формують специфічний місцевий політичний інтерес. При функціонуванні будь-якого суспільства інтереси “місцевого” соціального середовища є самостійним значущим чинником політичного тиску” [4, с. 16].

Місцевий соціальний інтерес іноді стає додатковим геополітичним чинником. Але він часто спровокований розвитком первинних умов: економічних, освітянських, демографічних, природно-кліматичних та ін. Усе це дозволяє в середовищі геополітичних чинників розвитку регіонів виділити як вищезазначене первинні, значущі чинники розвитку регіонів, так і вторинні. При всій мінливості геополітичних характеристик завжди залишаються територіальні причини, що зумовлює “географію” регіону. Усі ці проблеми, пов'язані з геополітикою України, повинні бути вирішені не лише теоретично, але і практично й об'єднані з проблемою ефективності державного устрою. Саме це може стати предметом удосконалення методів управління при переносі

акценту керівництва в ході розв'язання проблем реформування з центру на регіональний рівень.

Фахівці в галузі регіональної політики виділяють три типи територіального самоврядування в розвинених країнах ринкової орієнтації – англосаксонський, французький і змішаний. Перший характерний для США, Великобританії, Канади, Австралії та Нової Зеландії, другий – для Франції, Італії, Іспанії, Бельгії, а також низки країн Латинської Америки, третій – для Німеччини та Японії. Таким чином, у країнах з розвинутою ринковою економікою спостерігається широкий діапазон типів і форм місцевого управління.

В Україні зафіксований, по суті, французький варіант системи місцевого управління, для якого характерні більш глибоке підпорядкування центру і менш виражена автономія місцевих органів. Здавалося б, він цілком відповідає завданню побудови держави в період переходу до ринку, однак, на наш погляд, навряд чи його можна визнати оптимальним при стабільному функціонуванні демократичного суспільства з ринковими принципами функціонування економіки.

Але, на нашу думку, в перехідний період, для України найбільш припустимий не французький, а англосаксонський або хоч би змішаний тип місцевого управління, що передбачає розвинену систему різноманітних, з урахуванням специфіки регіону або області, типів керування та контролю державної влади над місцевими органами. Так, використання англосаксонського типу можливо, насамперед, для найбільш благополучних регіонів (нагадаємо, що різноманітність форм місцевого управління властива кожній розвиненій країні).

Для визначення найбільш ефективного методу регіонального управління країною, на наш погляд, необхідно встановити типи всіх регіонів в Україні та тих, що могли б існувати. У літературі, присвяченій проблемам регіонального упорядкування, використовується багато засобів класифікації регіонів, наприклад, така, що базується на врахуванні геополітичних підходів:

прикордонні, анклавні, північні та ін. Кожен з типів класифікації дозволяє розв'язувати певні завдання дослідження. Використання як можна більшого числа підходів у класифікації регіонів дає можливість урахувати з більшим ступенем вірогідності та верифікації специфіку тієї або іншої області, міста, регіону.

Як правило, в теорії соціального управління, з точки зору регіоналізації, виділяються такі типи регіонів: відсталі, депресивні, експортоорієнтовані, відносно благополучні [3]. Крім того, в Україні практично всі області потрапили в загальну категорію “проблемних регіонів”, що пов'язано з наявністю в кожному з них комплексу проблем (катастрофічного спаду обсягів виробництва, зростання безробіття, слабого рівня розвитку ринкової інфраструктури та ін.).

В Україні існує система територіального розподілу, яка історично склалася під впливом етнокультурних, соціальних, конфесійних, економіко-політичних процесів. За результатами аналізу областей України звертає на себе увагу те, що єдина область, яка має перевищення питомої ваги в загальнодержавних результуючих показниках над часткою в загальній чисельності населення, є Запорізька. Уподібнюються до неї за кількістю таких наближень Київська (з м. Києвом), Харківська, Полтавська, Миколаївська, Дніпропетровська, Луганська області [1, с. 37; 3, с. 77], які в нових реаліях можна назвати (відносно благополучними). Теоретично перераховані області здатні забезпечити свої внутрішні потреби та при раціональному використанні свого потенціалу збагатити структуру споживання й створити умови для накопичення ресурсів, необхідних для динамічного розширеного відтворювання. У ході цілеспрямованої регіональної політики необхідно розробити низку заходів по збільшенню ступеня взаємодії різного рівня управлінських структур.

Для відсталих регіонів специфіка взаємодії управлінських структур центральної та регіональної влади відображає комплекс заходів, які забезпечать у перспективі досягнення регіоном оптимального рівня соціально-економічного

розвитку (ефективна галузева структура господарства, показники обсягу, рівні кооперації та спеціалізації, розвиток ринкової інфраструктури, показники участі в міжрегіональному товарообігу, регіональні програми розвитку підприємництва і підготовки кадрів підприємницької сфери та ін.).

Для депресивних регіонів специфіка взаємодії управлінських структур повинна включати комплекс заходів, які допомагають максимально знизити вплив негативних чинників на перспективу соціально-економічного розвитку регіону; вивести регіон зі стану депресії; провести приватну галузеву реструктуризацію; активізувати роботу ринкових важелів і механізмів; посилити показники зональної та загальноукраїнської спеціалізації регіону, розвитку ринкової інфраструктури; знизити рівень безробіття; створити робочі місця; розвинути регіональну систему підготовки і перепідготовки кадрів та ін.

Для експортоорієнтованих регіонів специфіка взаємодії управлінських структур характеризується необхідністю створення умов для використання високоприбуткових експортних галузей і виробництв як “каталізаторів” соціально-економічного розвитку регіону.

Відмінності стратегій регіонів значні, тому активно розвивається геополітична регіональна тектоніка або структурна геополітика. Вона передбачає районування країни й типологізацію суб’єктів держави з домінуючих проблем розвитку. Нова регіональна політика України не ігнорує вдосконалення всієї системи територіальної організації, мова може йти про вузли ринкової інфраструктури і технополіси, які об’єктивно тяжіють до найбільших наукових, освітніх, адміністративних і культурних центрів.

Регіоналізація передбачає поступове перенесення центру тяжіння реформ у регіони і формування при цьому необхідної правової, організаційної, наукової бази. Процес регіоналізації включає орієнтацію на потреби особистості, які реалізуються в конкретній соціальній сфері; формування єдиного соціально-економічного простору регіону; облік конкретних регіональних особливостей при визначенні сфер і напрямів діяльності всіх структурних елементів соціальної системи.

Список використаних джерел

1. *Бірюкова М.В.* Інноваційний підхід до управління освітою регіону // Вчені записки Харк. гуманіт. ун-ту “НУА”. – Х.: Вид-во НУА, 2005. – Т. 11. – С. 135-142.
2. *Панарин А.С.* Философия политики: Учеб. пособие. – М.: Наука., 1994. – С. 150.
3. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития / Под ред., проф. А.П. Голикова. – Х., 1994. – 275 с.
4. *Шамхалов Ф.* Взаимодействие государственных властных и предпринимательских структур в регионе // Маркетинг. – 1997. – № 5. – С. 15-21.

***Biryukova M.V.* Advantages of Regional Social Policy Implementation in Ukraine.**

A situation is folded in the Ukrainian social policy under influencing of regional features. It must be taken into account at mastering of market. Rich enough international experience of realization of the decentralized social policy exists. Implementation of regional policy will allow to promote efficiency, to check up the administrative decisions, to form the scientifically argued purposeful social policy.

Key words: social policy, regional policy, international experience.

***Бірюкова М.В.* Преимущества применения региональной социальной политики в Украине.**

Социальная политика в Украине формируется под влиянием региональных особенностей ее областей. При вхождении в рынок в особенности необходимо учитывать геополитические тенденции в развития Украины и ее регионов. Внедрение региональной политики разрешит подвергнуть испытанию эффективность управленческих решений, формировать научно обоснованную, целенаправленную социальную политику.

Ключевые слова: социальная политика, региональная политика, геополитические тенденции.